

Sant Francesc i l'Esperit del Senyor

Fra Jacint Duran

En la nostra tradició oral, hi ha una definició de caputxí que diu així: "Els caputxins són un intent fracassat d'organitzar el caos". No sé qui va fer aquesta afirmació però és bastant encertada. La nostra vida, moltes vegades, és l'intent d'organitzar el caos. Un té un projecte, un horari, i sembla que la vida et canviï tot el que tens programat i organitzat. Un caos. Nosaltres fem laudes, sexta, vespres, l'Eucaristia... Intentem organitzar el nostre horari, però no hi ha manera... És un intent fracassat d'organitzar el caos.

Però jo diria, per experiència pròpia, que hi ha dies en què un es pren les coses més a la tremenda que altres. I potser un dia he viscut un caos molt més gros que altres, i malgrat això, me'n vaig al llit amb pau.

Aquesta definició de caputxí no és una definició exclusiva per a nosaltres, sinó que jo diria que és propi de la vida humana. La vida humana és un esforç fracassat d'organitzar el caos que la quotidianitat li va portant. Però voler eliminar el caos és el pitjor caos que pot haver-hi. Fixem-nos que les grans dictadures volen això, que tot estigui molt organitzat.

Hi ha dues temptacions a la vida: o prescindir del caos i organitzar-ho tot, i llavors es fa passar molt malament a tothom, o el "viva la virgen" i deixar-se portar pel caos, que és una manera de desmembrar-se. Per tant, l'única solució és ser caputxí, és a dir: l'intent fracassat d'organitzar el caos.

La Bíblia comença precisament amb aquesta visió. Hi ha el gran caos original (Gn 1,1). I com se supera o es conté? No es conté ni se supera. Com aquell caos arriba a ser matèria de la creació de Déu? Per dues coses, primer perquè segons el llibre del Gènesi, l'Esperit aleteja sobre les aigües. I després per la Paraula: "I Déu digué... i fou així".

Això no treu el caos. És l'intent fracassat d'organitzar el caos. I per què ha de ser fracassat? Perquè a la vida sempre va rebrotant el caos, però no ens podem deixar portar per ell, ni el podem contenir perquè acabariem sense vida.

Això és el que voldria demanar a sant Francesc. Com en la vida i la realitat, que són caòtiques, quins elements va utilitzar ell per no caure en el caos simple i pur. A Sant Francesc moltes vegades el pinten com a no racional, com algú que es deixa portar pels sentiments. Així no és sant Francesc, ni tampoc és una persona rígida. Què és el que utilitza per fer que el caos sigui creatiu, que es pugui crear a partir del caos? Això li voldria preguntar avui a sant Francesc.

Hem de fer un esforç de superar la imatge pueril de sant Francesc. Fra Jesús Torrecilla, en una conferència a la Facultat de Teologia, deia que sant Francesc era un pensador, algú que escrivia i pensava el que deia, que intentava dir coses. Les paraules de sant Francesc són molt pensades i equilibrades.

Habitació i sojorn

El primer punt per preguntar quina és la manera en què aquest caos pugui esdevenir creació, és la idea de "l'habitació i el sojorn". Estem en el capítol 22 de la Regla no Butllada. Aquest text és entorn l'any 1219, quan sant Francesc se'n va a veure el soldà d'Egipte, i és gairebé una espècie de testament. Vol dir coses essencials. En el verset 25 i següents diu: "Per això, germans tots, guardem-nos molt que sota l'aparença d'una compensació, o d'una activitat o

bé d'un ajut perdem i allunyem del Senyor la nostra ànima i el cor". El problema és aquest. El problema és com es pot viure l'atzarosa vida caòtica i fer-ne una cosa que li agradi a Déu? Doncs donant-li sojorn, fer de nosaltres un estatge i un sojorn de l'Esperit del Senyor. No allunyant el Senyor del nostre cor. I continua:

"Prego, en canvi, en la santa caritat que és Déu, a tots els frares, tant ministres com els altres, que, apartat tot impediment i posposada tota cura i sol·licitud, de la millor manera que puguin mirin de servir, estimar, honorar i adorar el Senyor Déu amb cor net i ànima pura, cosa que ell cerca per damunt de tot. I fem sempre en nosaltres **un estatge i un sojorn** per a ell que és el Senyor Déu totpoderós, Pare, Fill i Esperit Sant".

En el caos de la vida normal, la nostra vida deixarà de ser una Torre de Babel i esdevindrà una Pentecosta, no quan jo m'hi esforci sinó quan deixi que el Senyor habiti en mi. Fer de mi un estatge i un sojorn. Això és el més important. Fixem-nos que diu: Pare, Fill i Esperit Sant. I moltes vegades en sant Francesc no es podrà separar l'Esperit Sant de les altres dues persones, perquè ell sempre parla de la Trinitat, de la inhabitació de la santa Trinitat en nosaltres.

I com puc fer jo una estada i un sojorn en mi? Ho diu una mica abans. La manera d'obrir-me a la presència de l'Esperit, de fer de mi un estatge i un sojorn, és a través de la Paraula de Déu. Diu en el verset 9:

"Ara, però, després que hem abandonat el món, no hem de fer res més sinó seguir la voluntat del Senyor i plaure-li. Guardem-nos molt d'ésser la terra que hi ha vora el camí, o bé la rocosa o bé la plena d'espines, com diu el Senyor en l'Evangelí: la llavor és la Paraula de Déu".

La Paraula, per a sant Francesc, és eficaç. Amb la Paraula es consagra el cos i la sang de Jesucrist. I amb la Paraula s'infon l'Esperit Sant. Per tant, quina és la manera en què puc donar habitatge al Pare, al Fill i a l'Esperit Sant? A través de la Paraula. I com? Aprenent-la de memòria. No tenint pressa en llegir-la. No buscant llargs textos. Celano diu de sant Francesc que "havia suplert els llibres per la memòria". I, al final de la seva vida, diu: "no em llegiu l'evangelí, ja el sé". Té l'ofici de Passió, una sèrie de textos un darrere de l'altre que diu de memòria. Aprendre la Paraula de memòria és la forma més simple de fer present Déu en el meu cor.

Hi ha un moment determinat en la vida de sant Francesc, després d'aquest procés de llegir la Paraula, de recordar-la, que tot escoltant la Paraula de Déu, aquesta li esclata. És quan escolta l'evangelí en una Eucaristia a santa Maria dels Àngels i diu: "Això és el que jo vull", "això és el que desitjo". Aquesta Paraula li mostra el desig més profund de la seva ànima. O, com dirà sant Antoni Abad segons la biografia que va escriure sant Atanasi: "Quan va escoltar l'evangelí és com si fos una carta dirigida a ell". Però això només ho podem fer si aprenem de memòria els textos, si tenim la paciència de repetir-los en nosaltres. "La Paraula de Déu és viva i eficaç. És més penetrant que una espasa de dos talls", diu la carta als Hebreus. I és aquesta espasa la que obre l'espai perquè en mi es faci un estatge i un sojorn per a Déu Pare, Fill i Esperit Sant.

I com sé que realment he escoltat la Paraula? Com sé que el Senyor ha fet un estatge i un sojorn en mi? Hi ha un criteri bàsic que santa Clara també subratllarà: L'amor als enemics. A la 1a. Regla, al capítol 22,1, diu sant Francesc: "Prestem atenció, tots els frares, a allò que diu el Senyor: estimeu els vostres enemics". Així comença el text del que se suposa que és el seu testament abans de marxar entre sarraïns. Per a ell tenia una força immensa aquest text perquè estava anant cap als musulmans, en un moment tant o més crític que el que estem

vivint ara. Està dient una cosa ben concreta. I més endavant dirà que aquest estimar els enemics és la base de la vida fraterna perquè el més gran enemic és aquell que conviu amb tu, el que més estimes... Diu:

“Estimeu els vostres enemics i feu el bé als qui us odien, car també nostre Senyor Jesucrist, les petjades del qual hem de seguir, anomenà amic el seu traïdor i va oferir-se als qui el crucificaven. Són, per tant, amics nostres tots els qui injustament ens reporten torbacions i angoixes, afronts i injúries, dolors i turments, martiri i mort; als quals hem de tenir gran estimació, ja que pel que ens ocasionen tenim la vida eterna” (1R 22,1-4).

Això s'assembla al que diu la “Carta a un Ministre”, que és un dels textos més bells i emblemàtics de sant Francesc:

"...Totes aquelles coses que t'impedeixen d'estimar el Senyor Déu, i qualsevol que et faci nosa, tant frares com d'altres..., ho has de tenir tot com una gràcia. I vulgues-ho així i no pas d'altra manera... I estima els qui et fan aquestes coses. I res no vulguis d'ells sinó allò que el Senyor et doni..."

Per tant, quina és la manera de fer de mi un estatge i un sojorn de Déu Pare, Fill i Esperit Sant? Quina és l'espasa que m'obre espai? La Paraula. Com? Amb la lectio, aprenent simplement els textos de memòria i deixant que vagin prenent cos i que m'il·luminin, perquè tenen força, la Paraula té força, és eficaç. Diu sant Pau: “Acolliu aquesta Paraula com allò que és, Paraula de Déu, que té la força de salvar-nos”.

Aquest és el primer punt que voldria subratllar. Jo no puc transformar el caos en quelcom que sigui habitable, no puc transformar Babel en Pentecosta, no puc transformar el caos primitiu en una creació, perquè això li toca a Déu. Només deixant-me habitar per Déu, que és el qui crea, que és el qui té la Paraula, que és el qui dona vida, participo o, millor dit, deixo que Déu creï ordre i bellesa en el meu interior.

Primera paraula: caos. Segona: estatge i sojorn. Tercer paraula que voldria subratllar: simplicitat.

Simplicitat

Un dels textos bàsics que escriu sant Francesc sobre l'Esperit Sant, es troba a la segona Regla, la que va redactar el 1223, després d'una crisi molt difícil que va patir. En aquesta Regla, al capítol 10, verset 8, diu:

“Ans parin esment tots els frares que, sobre totes les coses, han de desitjar de posseir l'esperit del Senyor i la seva santa operació, pregar sempre a ell amb cor pur i tenir humilitat, paciència en la persecució i la malaltia, i estimar aquells que ens persegueixen, reprenen i acusen, perquè diu el Senyor: Estimeu els vostres enemics i pregueu pels qui us persegueixen i us calumnien”.

Una altra vegada l'amor als enemics. El que falta és creure en l'eficàcia de la Paraula i de la presència de l'Esperit. L'Esperit és eficaç, és ell qui possibilita que jo estimi els enemics, és Ell que amb gemecs inefables –com dirà sant Pau– m'ensenya a pregar. La presència de l'Esperit és capaç de transformar un desert en paradís.

La simplicitat neix de l'eficàcia real de l'acció de l'Esperit en nosaltres. “Hem de desitjar de tenir per damunt de tot l'esperit del Senyor i la seva santa operació”. La seva acció és presència transformadora, cristificadora, que m'empeny a estimar els enemics. Per això sé que l'Esperit està en mi.

Hi ha un text al final de la “Carta a Tot l'Orde”, que segurament és del 1224, teològicament molt acurat, que acaba amb aquestes paraules:

“Déu totpoderós, etern, just i misericordiós, atorgueu-nos per Vós mateix a nosaltres, miserables, de fer allò que sabem que Vós voleu i sempre voler allò que us agrada, a fi que, interiorment nets, interiorment il·luminats i abusats amb el foc de l'Esperit Sant, puguem seguir les petjades del vostre Fill estimat, nostre Senyor Jesucrist, i per la vostra sola gràcia arribar a vós, Altíssim, que en Trinitat perfecta i en simple Unitat, viviu i regneu i sou glorificat, Déu totpoderós, pels segles dels segles. Amén”.

Aquí sant Francesc ens parla de la triple via, de la que després sant Bonaventura, els victorins, i l'Edat Mitjana en parlaran molt. El primer que fa l'Esperit és purificar, netejar, ordenar el nostre interior. L'Esperit neteja els nostres ulls. Interiorment nets; Interiorment il·luminats. I abusats pel foc de l'Esperit.

Aquest text és molt dens. Al darrere d'aquest sant Francesc que a vegades ens pinten de flors i violes, hi ha una persona d'una gran profunditat. Alguns dels escrits de sant Francesc, sembla que no tinguin aturador en la gran quantitat d'adjectius que utilitza. Nosaltres ara escrivim i si no ens agrada esborrem, però en aquella època no era així. Per escriure cada cosa que es deia s'havia de pensar moltíssim. Al final de la Regla primera, al capítol 23, 10-11 diu:

“Que res no impedeixi, que res no separi, que res no s’interposi; pertot arreu, a tota hora i en tot temps, cada dia i contínuament, creguem tots de veritat i humilment, i tinguem al cor i estimem, honorem, adorem, servim, lloem i beneïm, glorifiquem i superexaltem, magnifiquem i donem gràcies a l’altíssim i sobirà Déu etern, Trinitat i Unitat, Pare, Fill i Esperit Sant, Creador de tot, Salvador dels qui creuen en ell i hi esperen i l’estimen, el qual és sense començament ni fi, immutable, invisible, inenarrable, inefable, incompreensible, inescrutable, beneït, lloable, gloriós, superexalçat, sublim, excels, suau, amable, delectable, i totalment desitjable per damunt de tot pels segles dels segles. Amén”.

No és l’únic text en què sant Francesc es deixa anar amb un deversall d’adjectius i de verbs per subratllar que la vida ha de ser profundament simple, que no significa que sigui simplista, sinó que tingui un centre, un nord. Certament que la Paraula i l’Esperit, tots dos, ens ajuden a anar cap a un fi clar. La persona humana està feta per a Déu. Per tant, en la mesura que tinguem clar l’objectiu de la nostra existència, tota la resta prendrà un segon lloc. Llavors les coses se simplifiquen. Avui en dia som capaços de barallar-nos per tonteries i, en canvi, la creença en Déu és secundària. No dic que haguem de barallar-nos per això, però és un tema molt important, és el centre, l’únic necessari. Si un no sap l’únic necessari de l’existència humana, la seva vida esdevé diabòlica (*diàbolos* vol dir dispersió). El nostre món, des d’aquesta perspectiva, és profundament diabòlic, està totalment dispers. Pascal i els Pares de l’Església deien que l’ànima humana tendeix a la dispersió, al diàbolos. Llavors, quina és la manera de ser simple? Saber què és l’únic necessari de la meua existència, i tota la resta relativitzar-ho profundament. Si no sé relativitzar és que no tinc el centre clar. I aquest centre no és una idea, és una persona, una presència. Sant Pau dirà que nosaltres som temple de l’Esperit Sant, un temple en el qual hi ha d’haver la presència de Déu a través de l’Esperit Sant.

I ara ve la quarta paraula: obediència.

Obediència

L’obediència és bàsica en sant Francesc per trobar la pau, per passar del caos a la serenitat de la creació, per passar del caos al jardí de l’Edèn, per passar de Babel a la Pentecosta. Si no hi ha obediència és impossible. La “Carta als Fidels” és considerada com la primera exposició de la Regla dels Terciaris. Està parlant a ells i a elles, a tot creient, no només als frares. Hem de fer un esforç de ficar-nos a la mentalitat de sant Francesc, perquè potser el llenguatge emprat ens costa una mica. Diu així:

“Mai no hem de desitjar d’estar per damunt dels altres, sinó més aviat hem d’ésser servents i sotmesos a tota criatura humana per Déu. I en tots aquells i aquelles que ho faran així i perseveraran fins a la fi descansarà l’Esperit del Senyor i farà en ells habitació i sojorn. I seran fills del Pare celestial del qual fan les obres. I som esposos, germans i mares de nostre Senyor Jesucrist. Som esposos, quan per l’Esperit Sant l’ànima fidel s’uneix a Jesucrist. I som germans, quan fem la voluntat del seu Pare que està en el cel; mares, quan el portem al cor i al nostre cos per l’amor i per una consciència pura i sincera; l’infantem per un sant obrar que ha de brillar com a exemple per als altres”.

Quin és l’origen? Estar subjecte i sotmès a tota humana criatura per Déu. A la Regla Primera de sant Francesc, al capítol 16, hi ha un text que diu la manera d’anar entre sarrains i altres infidels. I han d’anar-hi de dues maneres: La primera és que no moguin litigis ni disputes, i la segona és que han d’anar sotmesos a tota humana criatura per Déu, sotmesos al món

musulmà, i confessant que són cristians. És així com ell va anar a visitar el soldà. I després, si veien que era del grat de Déu, que prediquin la Paraula de Déu. Però primer, sotmesos a tota humana criatura per Déu. Francesc serà profundament obedient a l'Església. Hi ha un text de la Primera Regla en què diu que la veritable obediència és que els frares s'obeeixin els uns als altres, lògicament també als superiors. Però que s'obeeixin mútuament.

Hi ha un altre text sobre l'obediència a la "Salutació a les virtuts", que és molt bèstia:

"La santa Obediència confon tots els volers corporals i carnals i té el cos mortificat per a l'obediència del seu germà. I està subjecte i sotmès a tots els homes que hi ha en el món; i no sols als homes ans encara a totes les bèsties i feres, a fi que puguin fer-ne tots el que vulguin, tant com des de dalt els fos donat pel Senyor".

Val la pena fer un esforç per captar què vol dir sant Francesc. Aquí la qüestió de l'obediència és curiosíssima i val la pena no aigualir aquestes paraules perquè al seu darrere hi ha una experiència molt profunda: el fet d'obeir el germà, d'obeir tothom, d'escoltar... fins i tot a les bèsties.

Jo diria que és tota una actitud receptiva de la realitat. Hi ha una expressió de sant Francesc que diu: "Deixar que les coses siguin". Queda molt ben expressat. Deixar que les persones siguin. Jo diria que l'obediència és ajudar a que les persones siguin, ajudar a que les coses siguin, ser receptius al caos i deixar que siguin. La simplicitat et fa obedient i lúcida. Després, en l'Admonició tercera "L'obediència perfecta", diu a qui hem d'obeir. A l'Església, als superiors i als altres, per descomptat. Però, quina és la manera d'obeir? A l'admonició tercera, que és molt sàvia, diu que hi ha tres formes d'obeir: La primera, és la veritable, que és la que relacionem amb l'obediència al germà i als superiors; la segona, és l'obediència caritativa i la tercera, l'obediència perfecta. Però quina és l'obediència veritable per a sant Francesc? És fer tot allò que tu vulguis fer sabent que no va en contra del que diu el superior o el germà. És fer activament, sabent que fent allò no et carregues ningú. Aquesta és l'obediència primera. Fer tot allò que tu creguis que has de fer, amb iniciativa, sabent que el que fas no va en contra dels superiors ni dels germans.

L'obediència caritativa és que si el teu superior et mana una cosa que tu creus que és menys bona que la teva, que creus que el que tu penses és millor que allò altre, si es tracta no de fer una cosa dolenta sinó de menys bona, llavors sant Francesc diu de fer el que el superior digui, encara que sigui menys bo als propis ulls. Això tan senzill, si ho apliquéssim a les reunions d'escala, facilitaria moltíssim les coses.

I la tercera és l'obediència perfecta. Si el teu superior o germà et mana una cosa que és contrària a la salvació de la teva ànima o a la Regla que tu has promès, no l'obeeixis. Aquesta afirmació de no obediència està present a la Primera, a la Segona Regla i en molts textos de sant Francesc. Per tant, la perfecta obediència és la desobediència. Un pot fer això quan té clar què és l'únic necessari, l'imprescindible, què és allò sense el qual la vida és impossible. Llavors, si es tracta d'alguna qüestió d'aquest tipus, continua dient el text: "No l'obeeixis, però no et separis del germà". Aquesta és la perfecta obediència.

Aclarint què vol dir sant Francesc en l'admonició tercera sobre la manera d'obeir, entenem que és una exhortació a viure aquesta actitud, de deixar que les coses siguin, ajudar a que les coses siguin, les que tu no has pensat i potser ha pensat l'altre. Deixar i ajudar que els altres siguin però tenint clar què és l'únic necessari, què és allò al que tu no pots renunciar. Només pot ser obedient aquell que té un cor simple i indivís i que ha fet del seu cor un estatge i sojorn del Senyor. L'exercici de l'obediència per caritat t'obre a una quantitat de possibilitats que tu no havies pensat. És obediència, no victimisme, i això dona possibilitat d'obrir portes a situacions que un no ha pensat, ara, això sí, tenint clar què és l'únic necessari, perquè si no, llavors és el caos. Perquè això no sigui el caos he de viure i centrar-me en l'únic necessari.

La darrera paraula que voldria subratllar és la de fraternitat.

Fraternitat

A sant Francesc no se l'entén si no el poses en el context de la fraternitat, de la relació humana. I per què? Perquè la seva experiència primera de l'Esperit fou fraterna i creadora de fraternitat. Per això ho posa tant en relació: "que per sobre de totes les coses els frares han de desitjar l'Esperit del Senyor i la seva santa operació". I per quina raó? Per estimar els enemics. L'experiència que ell té de l'Esperit Sant és una experiència profundament personal però en fraternitat. L'últim text de la vida de sant Francesc, escrit al 1226, l'any mateix de la seva mort, és el més autobiogràfic que tenim, el del seu Testament. Sant Francesc parla a partir de l'experiència. Diu: "Quan jo estava en pecats, em repugnava molt de veure leprosos. I El Senyor m'hi conduí, i amb ells vaig fer misericòrdia i allò que m'era amarg se'm convertí en dolçor de l'ànima i del cos". El Senyor el conduí allà on li repugnava. Aquí estem en una aplicació de l'obediència caritativa. Santa Clara fa servir aquesta mateixa paraula "dolçor" per parlar de la presència amagada de Déu, de la presència de l'Esperit, en el sentit de gustar l'Esperit, la dolçor de l'ànima i del cos, no solament de l'ànima, dirà sant Francesc.

En el Testament, sant Francesc relata les experiències més fortes de la seva vida. L'experiència més forta de l'Esperit la té en relació als altres, amb comunió amb els altres, fent misericòrdia als altres. Per tant, no pot separar l'experiència personal de l'Esperit de la relació amb els altres. "Quan jo estava en pecats vaig començar així a fer penitència". I aquesta penitència es transforma en misericòrdia. I això passa a transformar el que era amarg en dolçor.

Celano ens ho relata a la primera biografia, feta el 1228, dos anys després de la mort de sant Francesc, i diu que el sant no simplement va tenir un contacte amb els leprosos i va marxar, com es descriu a la Llegendada dels Tres Companys o altres, sinó que va viure amb els leprosos. Ho diu molt clarament. I és el que relata en el Testament. Va fer misericòrdia amb ells. Va viure amb ells. És una experiència de comunitat la que té, una experiència de fraternitat.

I és aquesta mateixa experiència de fraternitat la que il·luminarà l'altra experiència de fraternitat que serà entorn de sant Damià. En el Testament de Clara i a Tres Companys (una altra biografia del segle XIII) es diu que sant Francesc va reconstruir l'església de sant Damià,

que hi vivia allà, encara no tenia companys però no estava sol. Aquí hi ha una altra experiència de fraternitat. Què feia? Reconstruïa la capella de sant Damià amb la gent que hi vivia pels voltants i santa Clara aclareix: “amb els pobres que vivien per allà”. Aquesta és la segona comunitat que es crea a l’entorn de sant Francesc. I la tercera, lògicament, és quan al 1208 rep els primers companys, i comença a crear la pròpia vida de fraternitat.

Aquesta fraternitat només pot ser viscuda autènticament quan es té un cor simple i unificat i se sap quin és el centre i l’únic necessari.

I voldria acabar amb una cita de santa Clara, molt bonica, que parla també d’aquesta inhabitació de la Santa Trinitat en nosaltres, que ens porta a la vida de fraternitat. Aquest fragment el trobem a la tercera carta que escriu a santa Agnès de Praga:

“L’ànima humana és la més gran de totes les criatures perquè totes les criatures juntes no poden contenir el seu creador, en canvi, l’ànima humana conté el seu creador gràcies a la virtut de la caritat”.

I llavors subratlla la imatge de Maria com aquella que és una visibilització del que és l’ànima humana. Maria encinta que porta a Déu en el seu si és una visibilització del que som nosaltres, portant a Déu en el nostre interior. Però això ho sabem per la caritat, que és el criteri bàsic, el que transforma el caos diari en el paradís, el que transforma Babel en Pentecosta.

